

Papházi Viktor
ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet
Témavezető: Szabó Andrea, PhD adjunktus

DOI: 10.55052/themis.2022.1.140.146

A magyar fiatalság visegrádi összehasonlításban
(Recenzió: Bíró-Nagy András – Szabó Andrea: Magyar Fiatalok
2021. Elégedetlenség, polarizáció, EU-pártiság c. monográfiáról
Friedrich-Ebert-Stiftung, Budapest, 2021.)

Nagyszabású és hiánypótló kutatásra vállalkozott a Magyar Fiatalok 2021 kutatócsoportja. Nem kevesebbre, mint hogy egy nemzetközi ifjúságkutatási projekt (Friedrich-Ebert-Stiftung Youth Study Central and Eastern Europe 2021) részeként vizsgálják a magyar fiatalság társadalmi helyzetét és jellemzőit, valamint politikai értékrendjét, attitűdjeit és részvételi szándékát, melynek eredményeként – tekintettel a minden szempontból egységes módszertanra – a magyarországi adatok összehasonlíthatóak a projektben részt vevő többi visegrádi országban megfigyelt eredményekkel. A Friedrich-Ebert-Stiftung által finanszírozott nemzetközi projekt a balti államokra is kiterjedt, viszont a monográfia csak a V4-ek adataival hasonlítja össze a magyarországi eredményeket, ami véleményem szerint a résztvevő államok múltját és regionális kapcsolatrendszerét tekintve teljesen érthető döntés.

Amint a szerzők vezetői összefoglalójukban is megjegyzik, ez egyedülálló lehetőséget biztosít a kelet-közép-európai régió ezen országaiban a felnövekvő nemzedék szociológiai és politikai kulturális jellemzőinek feltárására. Választ adhat továbbá arra az eddigiekben nehezen megválaszolható kérdésre is, mennyiben mutat hasonló jellemzőket a fiatalság ezekben a több szempontból hasonló (szocialista) történelmi múlttal rendelkező, bár számos más jellemzőjüket tekintve (például a rendszerváltás folyamata és jellege vagy a pártrendszer) természetesen mégis különböző országban. Erre az összehasonlításra az ifjúságkutatásban már komoly tapasztalattal rendelkező szerzők végig törekednek is a teljes monográfiában. A projekt így azzal kecsegtet, hogy segítségével megérthetjük, hogy inkább a hasonlóságok vagy a különbségek dominálnak a visegrádi országok fiataljainak a társadalmi

jellegzetességeiben és a politikához való viszonyában, valamint a magyar fiatalság mennyiben alkothat esetlegesen specifikusabb csoportot, hogyan viszonyul politikussága a többi vizsgált országban megfigyelhető tendenciákhoz. Külön figyelemre méltó emellett, hogy Bíró-Nagy András és Szabó Andrea e nemzetközi kvantitatív adatfelvételt kiegészítették egy speciálisan magyarországi kérdőívvel, illetve kvalitatív (fókuszcsoportos és egyéni interjú) kutatással is, ami a hazai eredmények árnyaltabb értelmezését is lehetővé teszi.

Mindezt annak okán is fontos hangsúlyozni, hogy önmagában a fiatalok politikai viselkedésének és attitűdjeinek kvantitatív, kérdőíves (survey) vizsgálata nem újdonság a magyarországi társadalomtudományi kutatások sorában. 2000 óta rendszeresen, négyévente végeznek hazánkban úgynevezett nagymintás ifjúságkutatást, melynek során 8000 magyar fiatalt¹ vizsgálnak társadalmi, illetve ennek részeként politikai jellemzőik szempontjából. Legutóbb 2020-ban került sor ilyen nagyszabású ifjúságkutatásra, mely a magyarországi trendekkel kapcsolatban így e recenzió írásakor még frissnek mondható adatokkal szolgál. Ugyanakkor e kutatássorozat nélkülözi a nemzetközi együttműködést, ezért az eredményei csak a korábbi nagymintás kutatásokkal hasonlíthatóak össze. E kutatássorozatot leszámítva a teljes magyar ifjúságra nézve reprezentatív kutatás nem gyakori hazánkban sem. A 2010-es években több hullámban végzett és elsődlegesen politikai fókuszú Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás például csak a nappali tagozatos magyar egyetemisták és főiskolások rétegét vizsgálta, akik – különösen politikai viselkedés szempontjából – több tekintetben is eltérő jellemzőket mutatnak a teljes magyarországi fiatalsághoz viszonyítva, beleértve politikai viselkedésüket is.² A Magyar Fiatalok 2021 kutatás így mindenképpen releváns projektnek tekinthető, mely új megvilágításba helyezheti a magyarországi fiatalokkal kapcsolatos eredményeket.

A kétszerzős monográfia mind megjelenésében, mind tartalmát tekintve az eddig megjelent ifjúságkutatásokból készült (gyors)jelentésekhez hasonló módon került prezentálásra. Ennek megfelelően a legfontosabb kutatási eredmények figyelmet és érdeklődést keltő, számos ábrával színesített módon és áttekinthető jelleggel történő bemutatása a látható célja. A részletesebb és mélyebb tudományos elemzést, például oksági kapcsolatokat feltárni képes statisztikai modellekre csak kevesebb alkalommal hivatkozik a munka. Ugyanakkor ez műfaját tekintve teljes

¹ A 2016-os nagymintás ifjúságkutatástól kezdődően már a határon túli magyar fiatalságot is vizsgálják 2000-2000-es mintákon Erdélyben, a Felvidéken, a Vajdaságban és Kárpátalján, ugyanakkor a magyarországi minta ez esetben is 8000 fős, lásd Székely 2021. 258.

² Lásd Szabó – Susánszky – Oross 2019. 7.

mértékben érthető is, hiszen ilyesmire elsősorban a specifikusabb témájú, kimondottan a különböző változók közötti kapcsolatokat, valamint egyes jelenségek magyarázatát vizsgáló tanulmányok vállalkozhatnak. A szóban forgó monográfia saját, fentebb említett feladatát viszont kiválóan ellátja: a szövegezés könnyen érthető, a munka felépítése jól áttekinthető és logikus, az alkalmazott ábrák pedig nemcsak esztétikusak, hanem szintén könnyen érthetőek, feltételezhetően a laikus(abb) olvasók számára is. Külön fontosnak tartom kiemelni, hogy az ábrák, diagramok is számos esetben több ország adatai alapján készültek, így a regionális összehasonlítást ezek is segítik, nagyban hozzájárulva ezáltal az eredmények vizuális áttekintéséhez. Kritikaként megfogalmazható ugyanakkor, hogy amennyiben a monográfia többváltozós statisztikai elemzések (jellemzően lineáris vagy bináris logisztikus regressziós modellek) eredményeire hivatkozik, a részletesebb táblázatokat nem tünteti fel, ami megnehezíti az elemzés áttekintését annak ellenére is, hogy a fontosabb mutatók lábjegyzetekben szerepelnek. A monográfia fentebb említett jellegéből adódóan teljesen egyetértek a szerzőkkel abban, hogy a főszövegben ilyeneket nem tüntettek fel. Véleményem szerint azonban a mellékletben közölhetőek lettek volna a részletesebb eredmények, melyek így a tudományosabb érdeklődésű olvasónak biztosíthatták volna a mélyebb áttekintést. Jelen recenzens ugyanakkor elképzelhetőnek tartja, hogy ennek elmaradása terjedelmi korlátok miatt is történhetett.

A munka hat, kutatási eredményeket tárgyaló fejezetéből öt a fiatalság társadalmi helyzetével és jellemzőivel foglalkozik, feldolgozva ezek legfontosabb aspektusait: a demográfiai jellemzőket, az oktatással, a munkaerő-piaci helyzettel és a közvetlen személyes kapcsolatrendszerrel (családi és baráti viszonyokkal) kapcsolatos vonatkozásokat, végül pedig a személyes értékrend (például a vallás) kérdéseit. Ez a szerkezet szintén a más ifjúságkutatásokból készült jelentések felépítésére emlékeztet, a monográfia céljainak pedig minden tekintetben megfelel, mivel nemcsak jól áttekinthető, de logikusan halad a legalapvetőbb jellegzetességektől a specifikusabb témák felé. A szerzők minden fejezetben kiemelve is feltüntetik legfontosabb eredményeiket és az azok alapján levont következtetéseiket, valamint a fejezetvégi összefoglalókban tételmondatszerűen is, ami szintén gyakori megoldás a hasonló munkákban, és nagyban segíti a „gyors” olvasókat, akik főképp az újdonságokra és a legérdekesebb eredményekre kíváncsiak. Ez is a monográfia jól szerkesztettségét mutatja, hiszen egy jelentés-jellegű munka nemcsak a komolyabb tudományos érdeklődéssel bírókat célozza, hanem az olvasók szélesebb csoportjait. Tartalmi szempontból e fejezetek

precízen vetik össze a magyar fiatalok és egyéb visegrádi országokban élő kortársaik társadalmi jellegzetességeit, az olvasóban nem hagyva ezzel hiányérzetet. Említésre méltó külön is, hogy kiegészítésként a magyarországi kvalitatív kutatási eredményeket több helyen idézi a szerzőpáros, ami hatásosan árnyalja és „élőbbé” teszi a statisztikai számadatokat.

Bár az említett hat fejezetből egy foglalkozik a fiatalok politikai viselkedésével és beállítódásaival, mégis ez a monográfia egyik legkiemeltebb fejezete véleményem szerint, amit a munka alcíme is sejtet (Elégedetlenség, polarizáció, EU-pártiság). A három fogalomból kettő egyértelműen politikai töltetű, míg az elégedetlenség szintén politikai vonatkozásban is érthető, és maguk a szerzők is így használják (például az oktatási rendszerrel vagy a demokrácia magyarországi változatával szemben). E fejezet jelentősége is nagyrészt abban áll, hogy lehetővé teszi a magyar ifjúság politikai aktivitásának regionális kontextusba ágyazását, tehát annak megítélését, hogy a magyar fiatalok politikai passzivitása, apátiája „extrém eset-e” visegrádi összehasonlításban. Ez különösen érdekes kérdés annak fényében is, hogy a fiatalok politikai részvételét a nyugat-európai és észak-amerikai politikatudományi szakirodalom is ellentmondásosan ítéli meg, még a múlt évtizedben megjelent publikációkat tekintve is. Egyes vélemények inkább a fiatalok passzivitását tételezik,³ míg más kutatások az ifjúság politika iránti aktív elköteleződését vélik, és csak a hagyományos részvételi formák, például a választásokon való részvétel visszaszorulását ismerik el a fiatal korosztályban.⁴ Ez utóbbi jelenséget egyes alternatívabb megközelítések is adottnak vesznek, ugyanakkor a hangsúlyt inkább politika és fiatalság átalakulóban levő viszonyára helyezik.⁵

A Magyar Fiatalok 2021 eredményei alapján azonban úgy tűnik, a magyar ifjúság többsége a passzív fiatalok paradigmájába sorolható még kisebb pozitív elmozdulások ellenére is, ami a korábbi hazai trendeket nem ingatja meg.⁶ Az elsőszámú újdonság ebben az új kutatásban viszont, hogy e politikai passzivitás igazolhatóan nagyobb mértékű a többi visegrádi ország fiataljainak aktivitásához mérten is, melyre a monográfia egyértelműen fel is hívja a figyelmet. Emellett, akárcsak a korábbi fejezetek esetében, a politikai vonatkozásokat tekintve is jól érthetően és kimerítően tárgyalja a munka a kutatási eredményeket, melyek alkalmasak így a közbeszédben a fiatalokkal kapcsolatos egyik népszerű

³ Lásd például García-Albacete 2014., Foa – Mounk 2016.

⁴ Lásd például Briggs 2017., Kitanova 2019.

⁵ Farthing 2010.

⁶ Lásd Gazsó – Laki 2004., Szabó – Kern 2011., Oross – Szabó 2019.

sztereotípiá, a „lázado fiatalság” megcáfolására. E recenzió szerzője egy kritikai megjegyzést tenne csak az eredmények prezentálásával kapcsolatban. Bár a monográfia említést tesz arról, hogy a fiatalok jelentősebb csoportja szerint a Fidesz csak erőszakkal váltható le, nem derül ki pontosan, milyen jellemzőkkel bír a csoport azon túl, hogy jelentős részük ellenzéki beállítódású. Egy áttekintő munka természetesen nem térhet ki minden részletkérdésre, ahogy fentebb is említettem, ez viszont olyan kérdéskör, amely feltételezésem szerint nagyobb közérdeklődésre tarthat számot. Minden más tekintetben viszont a társadalmi vonatkozásokkal kapcsolatos fejezetekre jellemző kimerítő tárgyalás és jól szerkesztettség jellemzi a fiatalok politikusságát részletező fejezetet is.

Összességében úgy gondolom, hogy e monográfiával nagyon fontos és érdekes, hiánypótló munka született, ami alapjában új szempontot, a regionális összehasonlíthatóságot hozta be a magyar fiatalok társadalmi helyzete és politikai kultúrája megértésének szempontjai közé, attól függetlenül is, hogy a teljes kelet-közép-európai régióra nem terjedt ki a nemzetközi projekt. (Ez utóbbi vállalkozás elképesztően forrás- és időigényes lenne, így jelen recensens számára ez messzemenőig érthető is). Bár a nagymintás ifjúságkutatások 2016-os és 2020-as hulláma kiterjedt a határon túli magyar fiatalságra is, de ez esetben is hangsúlyozottan magyar fiatalokat vizsgáltak, így teljes körű regionális összehasonlítást e kutatások sem tesznek lehetővé, a nemzetközi standard kérdőíves adatfelvételek, mint például az Eurobarometer és a European Social Survey pedig nem vizsgálják kimondottan a fiatalságot olyan mélyrehatóan, mint a nemzetközi projekt, melynek részeként a Magyar Fiatalok 2021 kutatás is létrejött. Tudományos jelentőségén túl pedig az olvasó tapasztalt kutatók jól megszerkesztett munkájaként veheti kezébe e monográfiát, ami méltán sűrűn hivatkozott lesz a továbbiakban az ifjúságkutatások iránt érdeklődők körében.

Felhasznált irodalom

Briggs, Jacqueline (2017): *Young People and Political Participation. Teen Players*. Palgrave MacMillan https://doi.org/10.1057/978-1-137-31385-0_2 (2022. 05. 01.)

Farthing, Rys (2010): The politics of youthful antipolitics: representing the ‘issue’ of youth participation in politics. *Journal of Youth Studies*, 13

(2), 181-195. <https://doi.org/10.1080/13676260903233696> (2022. 05. 01.)

Foa, Roberto S. – Mounk, Yascha (2016): The democratic disconnect. *Journal of Democracy*, 27 (3), 5-17.

<https://doi.org/10.1353/jod.2016.0049> (2022. 05. 01.)

García-Albacete, Gema M. (2014): *Young People's Political Participation in Western Europe. Continuity or Generational Change?* Palgrave MacMillan <https://doi.org/10.1057/9781137341310> (2022. 05. 01.)

Gazsó Ferenc – Laki László (2004): *Fiatalok az újkapitalizmusban.* Budapest, Napvilág Kiadó

Kitanova, Magdalena (2019): Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis. *Journal of Youth Studies*, 23 (7), 819–836. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1636951> (2022. 05. 1.)

Oross Dániel – Szabó Andrea (2019): *A politika és a magyar fiatalok.* Budapest: Noran Libro Kiadó

Szabó Andrea – Kern Tamás (2011): A magyar fiatalok politikai aktivitása. In: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000-2010.* Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 37-80.

Szabó Andrea – Susánszky Pál – Oross Dániel (2019): Előszó. In. Szabó Andrea – Susánszky Pál – Oross Dániel (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019).* Heinrich Böll Stiftung – TK PTI – Belvedere Meridionale, 7-16.

Székely Levente (2021): A nagymintás ifjúságkutatás módszertana 2000-2020. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről.* Budapest: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft., 257-272.

Hungarian Youth in a Visegrad Group Comparison

Summary

This review aimed to revise a Hungarian youth research report from an international youth study project (Friedrich-Ebert-Stiftung Youth Study Central and Eastern Europe 2021) covering the social characteristics and

politics of young people in the Visegrad Group (and the Baltic States). Therefore, the opportunity for regional comparison is one of the crucial novelties of this project, allowing the Hungarian authors of the report to put their domestic youth-related results into a broader context. The study itself is a well-written and informatively presented piece of work that can possibly appeal not only to social scientist but a wider audience of enthusiasts.